№ 89 Ausgabe B.

ГОМАН

№ 89 (181). Год II. Вільня, 6 лістапада 1917 г. Цэна 5 фэн. (3 кап.).

Пераход цераз Тальямэнто.

5 лістапада.

Заходні тэатр:

У Фляндрыі агонь артылерыі крапчэў пад вечар—асабліва у даліне Ізэра. у начы між лесам Гутгольст і каначам Коммін-Іпр быў сільны агонь. Англіцкіе дружыны разведчыкоў усюды адбіты.

Усходні тэатр.

Без прыпадкоў.

Македонскі фронт: Пасьля сільнай падгатоўкі агнём за апошніе дні англіцкіе батальёны атакавалі між Вардаром і Дойранам, на поўдні ад Стоякова. Штурм іх крывава адбіт боўгарамі.

Італьянскі тэатр.

Нямецкіе і аўстрыяцкіе дывізіі перайшлі цераз сярэдняе цячэньне Тальямэнто і ідуць упярод. Італьянцы утрацілі 6.000 палонных і кулемётаў.

КАРАЛЕВЕЦ. Галава соцыалдэмократоў, Шэйдэманн, сказаў тут прамову, гаворачы між іншым: „Калі новы канцлер яудзе вясьці ясную і цьвёрдую палітыку, адпаведаючую нашай чэсьці і будучыне, каб дайсьці пачэснага і трывалага міра без заваёваньнёў і гвалтоў, дык мы будзем падтрымліваць яго“.

БЭРЛІН. У суботу і нядзелю пад маршалкоўствам канцлера адбываліся нарады, на каторых былі Гіндэнбург, Людэндорф і прэдстаўнікі міністэрства заграничных спраў.

БЭРЛІН. (В.Т.Б.) Новые ўдачы падводных лодак у поясе блокады: 15.000 тонн.

Адна з нашых падводных лодак абстрэлівала італьянскіе форты Гомэс, у Трыполі. Другая падводная лодка абстрэлівала ў Чорным моры Туапсэ і затапіла судно са снарадамі.

ПЕЦЯРБУРГ. (П.Т.А.). 4. XI. Сягоньня адкрыт агульна-расейскі з'езд рад раб. і салд.

Назначены на сягодня паход казацкіх войск па вуліцах Пецярбурга забаронен урадам, каб выключыць усялякую магчымасць сустрэчы варожых старон.

ВЛАДЫКАУКАЗ. З'езд прэдстаўнікоў казацкіх войск і горных плямён Каўказу падпісаў умову аб утварэньні саюза казакоў, жыхароў каўкаскіх гор і стэповых плямён. Кіруе саюзам спэцыяльны урад, у каторым ёсць прэдстаўнікі ўсіх груп. Там-жэ ёсць і прэдстаўнік тымчасовага ўраду.

НОВОЧЭРКАСК. (П.Т.А.). 4. XI. З'езд мейсцовых ваенных дэпутатоў прыняў рэволюцыю, ў каторай між іншым гаворыцца: „Далейшая вайна ня можа наблізіць развязкі ўнутранай разрухі, ані палепшыць палажэньне народу. Апрыч таго яна адцягівае сазыў установучага сэйму. З гэтай прычыны найпільнейшая задача ураду—чым хутчэй закончыць вайну і завясьці законы, забаспечываючые рэспубліканскі лад.

ШТОКГОЛЬМ. Знамянітую шведзкую магілу пад Палтавай абрабавалі. Паложэные тамака ў 1909 гаду ў память двухсотлетняго юбілею залатые і сярэбраные вянкі прапалі.

ЛЮГАНО. У Італіі назначэн набор рэкрутоў усіх гадоў ад 16 да 60 гадоў веку.

МАДРЫД. (В.Т.Б.). Рада міністроў радзілася аб роспуску палаты і назначэньні ў канцы студня або пачатку лютаго агульных выбароў.

Вільня, 6 лістапада.

У жыцьці народаў ёсць момэнты, калі ад іх учынкоў, ад іх самых залежыць іх доля, іх будучына. Гэткі момэнт перэжываем мы, беларусы.

Нашы браты за фронтам у момэнт будаваньня будучыны свайго народу ўсе, як адзін чэлавек, бяз розніцы стану, клясы і палітычнай партыі, паўсталі дзеля супольнай работы. І тое, што яны тамака зрабілі дзеля беларускай справы за кароткі час—ад дня расейскай рэволюцыі, перайшло нашы надзеі і спадзеваньня: жыцьцё беларускае пачало біць з гэткай магутнай сілай, што, слухаючы аб гэтым, прост трудна даць веры, што гэта—праўда! Асабліва-ж дзіўным здаецца, як маглі стануць поплеч да супольнай работы старые беларускіе грамадзкіе працаўнікі с соцыалістычнай грамады, організованае беларускае каталіцкае і праваслаўнае духавенство, ўрэшці—элементы наскрозь консерватыўные, прэдстаўнікі вялікіх паноў

Экономічная эволюцыя і беларускі рух.

(*Рэферат, чытаны у Беларускім Клюбе 28. X. 1917*).

Угледаючыся ў мінуўшчыну беларускага народу, каторая становіць адну з найбольш крэпкіх падвалін яго цяперашняго адраджэньня, мімаволі узьнімаецца пытаньне: чаму рух да адраджэньня узяўся гэтак позна? І вось, каб знайсьці адказ на гэта, мы павінны разглядзець, што патрэбно народу дзеля будаваньня яго культурна-нацыянальнага жыцьця і што задзержывало і аддаляло беларусоў ад вялікага момэнту нацыянальнага ўваскрасеньня.

Перш за ўсё мы павінны адзначыць, што справа культурнага развіцьця наагул, а тым болей справа развіцьця нацыянальнай культуры неразрыўна звязана са справай экономічнага быту кожнага народу. Сіла экономічная, багацьце народу—гэта аснова, на каторай толькі і можэ закрасаваць буйным цьветам нацыянальнае культурнае творчаство, гэта варунак, без каторага ня можэ быць гутаркі аб духовым вызваленьні народу. І паводлуг таго, як разьвіваецца эволюцыя экономічнага жыцьця народаў, мы бачым яркіе праявы шырокаго, магутнага нацыянальнага руху.

У гісторыі народаў Эўропы асабліва адзначыў гэту аснаўную праўду XIX век — век расцьвету капіталістычнай гаспадаркі. Капіталізм, як сіла, нішчучая на свэй дарозі ўсё пережыткі, каторые часта былі прычынай паняволеньня цэлых плямён і нацыянальнасьцей, — капіталізм у сваім пабедным паходзі ўпярод прынёс вызваленьне для чысьленых нацыянальнасьцей, даўшы ім магчымасць усестароннага і поўнага развіцьця іх індывідуальных асобнасьцей. І той самы XIX век, у каторым капіталізм дайшоў свайго расцьвету, зьнішчыўшы старые формы экономічнай гаспадаркі і замест іх завёўшы новые экономічные адносіны, мы сьмела можам назваць такжэ векам адраджэньня народаў: ён прынёс с сабой адраджэньне чэхоў, украінцоў, літвіноў, латышоў, эстоў і іншых „не дзержаўных“ нацыянальнасьцей, а ў тым ліку і адраджэньне беларусоў. І ў кожным асобным прыпадку мы бачым, што збудзіўшыеся да новага, самабытнага культурна-нацыянальнага жыцьця народы даходзілі нацыянальнага вызваленьня разам, або сьледам за вызваленьнем экономічным і соцыяльным.

Вось, каб даць адказ, чаму беларускі народ прыпазьніўся, раўнуючы да другіх, чаму ён адзін з апошніх далучаецца да сям'і культурных народаў, мы пастараемся згруба нарысаваць тые грамадзкіе і экономічные варункі, якіе панавалі у Беларусі ў XIX сталецьці.

Чым быў беларускі народ да зьніштажэньня прыгону ў 1861 гаду? — Аб гэтым сьведчаць чысьленые гістарычные памятнікі, сьведчыць і жывая памяць у народу: беларускі селянін у часах прыгону — то была безгалосая жывёла рабочая, то быў раб, каторы з душой і целам быў аддадзен пад поўную ўласць паноў — паноў, стаўшых для яго чужымі ня толькі, як людзі чужога стану, але і нацыянальна чужымі, часта чужымі як па языку, так па веры. У часі паншчыны беларус-хлебароб ад калыскі прывучаўся да пакоры, да працы для чужых, да шанаваньня адно толькі таго, што насіло на сабе печатку „панскасьці“. Занікла ў яго чалавеча сьвядомасць і пачуцьцё свайго я. Замерлі агульна-людзкіе парывы. Ачарствела душа, і толькі ў песьні, ў казцы легендзі, ў народнай аповесьці прабівалася гэта на сьмерць замучэная душа, жалючыся нудным сьпевам палям і борам на крыўду і горэ сваё. Не было пачуцьця чэлавечаго, — як жэ магла нарадзіцца сьвядомасць нацыональная? І толькі скасаваньне паншчыны, толькі вызваленьне селян з адвечнага рабства адкрыло перад нашымі народнымі массамі дарогу ўпярод — да агульнага поступу, дарогу, па каторай народ беларускі ішоў праз увесь далейшы пэрыод нішчэньня сьлядоў прыгону і тварэньня новых, вольных асноў грамадзкага жыцьця.

Беларусь, як даўней, так і па сягоньняшні дзень становіць глаўным чынам край сельска-гаспадарскі. І цяпер селяне хлеробы становяць 76% тутэйшаго беларускаго насяленьня, і праца на ральлі становіць дзеля большасьці жыхароў краю ядыны спосаб заробку. Праўда, толькі 47% зямлі прыналежаць да гэтай большасьці: 53% зямельных абшароў становяць уласнасць земян (пераважна апалячэнай шляхты беларускай) і казны. Вось, ужо гэта павінно было давясьці да таго, што, ня глядзячы на даволі значные селянскіе надзелы ў 1861 гаду (ад 3,6 да 6,6 дзесяцін на душу — пад той час, як у вялікарускіх губэрнях толькі 2,2 — 2,9), у апошніе часы зямлі у селян аказалося скупа: надзелы с кожным новым пакаленьнем драбіліся гэтак, што і беларускі селянін церпіць ад малазямельля. Але тут глаўная прычына зямельнага голаду крыецца ў ненормальных агульных варунках жыцьця нашага краю. Глаўны вінавайца — гэта экономічная палі-

як Раман Скірмунт або князіня Радзівілловая і т. п.

Аднак, як ні дзіўна гэта, ўсё-ж гэта факт, каторы павінен выззваць шчырую радасць у сэрцы кожнаго беларуса: бо ён паказвае, што там—за фронтам—беларусы зусім палітычна дасьпелі да таго, каб самым узяць у свае рукі справы свайго народу і свайго краю, і зразумелі, што вялікае ўсенароднае дзело павінен весьці увесь народ беларускі.

Тое, што зрабіла дзеля закордоннай Беларусі расейская рэвалюція, для нас робіць вайна. І перад намі—з гэтаго боку фронту—стаіць вялізарная задача: ўзяць свае справы у свае рукі. Сьледам за літвінамі, як мы даведаліся с пэўнай крыніцы, і беларусам мае быць дадзено права сазваць у сталічным месьці нашаго Краю, Вільні, беларускую нацыональную конфэрэнцію, на каторай выбарные народные депутаты павінны будуць прыняць учасьце ў організаціі на нашай зямлі новаго ладу.

Беларускае грамадзянство павінно аднясьціся да гэтай справы с поўнай павагай і верай. Усе беларусы — работнікі і інтэлігенты, селяне і паны, каталіцкіе ксяндзы і праваслаўные сьвяшчэнікі, адным словам: усе хто чуе, што ён беларус, усе сыны зямлі Беларускай павінны прыгатавацца да гэтаго першаго, вялікаго агульна-беларускаго выступленьня. Павінен выступіць увесь народ, нікога не выключаючы. Кожын стан, кожная партыя павінны ў гэты момэнт зразумець, што яны ўсе разам становяць адну беларускую душу і адно цело, адзін нацыональны організм. І ўсе, хто толькі дуж, павінны дружна прыступіць да ўсенароднай працы.

Вядома, кожын стан, кожная партыя, апрыч агульна-беларускіх інтэрэсоў, маюць і будуць мець заўсёды также свае становые і клясовые інтэрэсы. І яны як пры самаўпраўленьні, так і пры будаваньні гасударственаго жыцьця будуць бараніць гэтые інтэрэсы, будуць пілнаваць карысьці свайго стану і клясу.

Але дзеля гэтаго ўсе яны павінны прыняць учасьце ў супольнай рабоці. Хто акажэцца больш чынным і рухавым, хто больш дасць актыўных работнікоў ад сябе, той найлепей патрапіць бараніць сваю карысць. Хто-ж і гэты мо' найважнейшы, найбольш староўчы момент, у жыцьці нашаго народу прасьпіць каго пры супольным будаўніцтво ня будзе, той сам сабе пашкодзіць.

Беларусы за фронтам давялі свае палітычнай дасьпеласьці. Цяпер прыйшоў чарод і на нас.

У Вільні і ваколіцах.

× **Беларускі Камітэт** за месяц кастрычнік выдаў праз Беларускую Народную Страўню № 31 безплатных абедаў 1.984, бонамі да іншых стравень—1.148, а ўсяго—3.132 безплатлых абедаў.

У тым же часі Камітэт утрымліваў у сваім прытулку ў Кочанах (каля Яшун) больш за 40 беларускіх дзяцей і некалькі сталых асоб.

× **Віленскі жыдоўскі тэатр у Варшаве.** На чэсць віленскай драматычнай трупы, каторая выступае цяпер на варшаўскай сцэне, варшаўскае таварыство жыдоўскіх журналістоў дало банкет, на якім было 90 жыдоўскіх журналістоў. На банкеці прамоўцы гаварылі аб вялікім уплыве віленскай жыдоўскай трупы на жыдоўскі тэатр наагул.

× **Першая літэратурная справа пад нямецкай окупацией у Вільні.** За затрыманьне без пазваленьня на гэта сваей газэты «Lecte Najjes» выдавіец яе, Марголін, засуджэн віленскім акружным судом на штраф грашмі 525 м.

× **Местовые пункты для ачысткі ад вошы,** каб зцерагчы апал, у нядзелі не працуюць,—апрыч пункта № 2 пры Кальварыйскай вул. 1, каторы адкрыт і ў нядзелі ад 7 да 12 гадз. раніцай.

× **Тэмпэратура.** Найвышэйшая і найніжэйшая тэмпэратура за апошніе дні была (па Цэльсію):

	найвыш.	найніж.
31—1	+ 7°	+ 3°
1—2	+ 6,5°	+ 4,8°
2—3	+ 6°	+ 4°
3—3	+ 7°	+ 5°

Зіма ідзе.

Восень праходзіць, зіма ідзе...

Лятуць пажаўцеўшые лісьця з дзерэў, між аголенымі галінамі на версе надвілейскіх таполяў з'яюць цёмнымі плямамі вароньні гнёзды, на Віліі ўсё менш відаць плытоў...

Затрымаўшыся на беразе, хцівым вокам паглядаеш на мокнучые ў вадзе круглые жоўта-чырвоные сасьніны...

Бо цэна дроў расьце. Ужо крампікі пачынаюць прадаваць вязкі дроў на вагу, на пуды..,

— — — — — — — — — — —

Разглядаешся па кутох сваей кватэры: ці ня снойдзецца дзе скуры кавалачэк? Вось знайшоўся стары школьны ранец малодшаго брата... Мо' будуць з яго боты, бо у крамы шавецкіе лепш не заглядаць!...

А зіма ідзе...

Зіма! — Ніколі гэтае слова не будзіло такога страху, ніколі на ўспамін яго не прабегалі так па сьпіне мурашкі...

— — — — — — — — — — —

У жыдоўскай чайнай звошчыкі сідзяць, арбату з сахарынай пьюць. Ідзе гутарка. Той і гэты, знаёмы, незнаёмы слаўцо сваё кідае. Усё аб адным: калі канец? калі... калі?...

І бачыш, што ужо не надзея, а пеўнасць, вера ува ўсіх, што канец вайны ў 918 гаду, што гэтая зіма — апошняя зіма з вайной...

Бяз веры той за цяжка, за страшна, не ў магату было-б бедпаце жыці...

І вось — зіма ідзе...

Ф. О.

З усяго Краю.

Аб вырабах з пладоў.

У пяці асънованых немцамі ў нашым краю фабрыках дзеля вырабоў с пладоў у мінулым сэзоне выраблено 300,000 цэнтнэроў мармэляды, 5,000 цэнтнэроў сушэных пладоў, 1,700 цэнтнэроў сушэнай гародніны, 22,000 літроў соку с пладоў, 1.300 цэнтнэроў салёных агуркоў, 28,000 цэнтн. шчаўлю, 4,500 літроў гарэлкі с пладоў, 50,000 літр. пладовага віна, 52.000 кілогр. грыбоў і т д. — разам цэннасьцю на блізка 20 мільёнаў марак.

ГРОДНЯ. За куплю рэчэй у нялетняго, каторы, як пасьля выявілося, украў іх у сваей маткі, трох тутэйшых жыхароў аштрафавалі кожнаго на 26 руб.

САКОЛКА. 26 кастр. на станціі арэштавалі таргоўца Двейрэса, каторы вёз у Беласток партыю цыгар і папірос. Ен меў пры сабе падробленае пазваленьне на выбаз. За гэта яго засудзілі на 2 мес. ў вастрог і 300 м. штрафу, а яго тавар сконфіскован.

СУПРАСЛЬ. У пазапрошлы аўторак у суконнай фабрыцэ Цітрона узняуся пажар. Аднак, фабрычным работнікам удалося затушыць яго. не даўшы пашырыцца. Спаліўся толькі раменны пояс і трохі штучнай воўны.

СУВАЛКІ. Тут гэтымі днямі адкрываецца жыдоўскі сіроцкі дом. Першые выдаткі будуць пакрыты с чыстаго зыску з апошняго „дня кветкі“.

СУВАЛКІ. Пекарня пры Малай Местовай вуліцы зачынена за выпек с контрабанднай мукі.

ЛЕЙПУНЫ. За прывоз 48 скрыначэк серчыкоў без пазваленьня Krejshauptmana аднаго тутэйшаго селяніна аштрафавалі на 30 м.

ПУНСК. За патайную таргоўлю гарэлкай адну тутэйшую кабету аштрафавалі на 50 м.

КОЎНА. Пазычковая касса пры Остбанку да 1 лістопада выпусьціла „нямецкіх“ рублёй на сумму 136.813,532 руб. проці 118,679,232 руб. на 1 кастрычніка.

РЫГА. Цяпер тут пануе поўная анархія ў грашавых справах. Тут можна спаткаць у абароці медную і сярэбраную драбніцу з мірнаго часу (але рэдка!), расейскіе пачтовые маркі з надпісам: „Маюць вагу срэбных манэт“, асобные кредыткі на 1, 2, 5, 50 кап. (зроблены з вельмі ценкай папері, каторая лёгка рвецца), нямецкіе фэнігі і нямецкіе капейкі. Гэткая анархія пануе і ў буйнейшых грошах, бо, апрыч марак і «нямецкіх» рублёў ёсьць тут на рынку вельмі многа расейскіх рублёў, каторых, аднак,

тыка старога расейскаго ураду і глаўнаго аргану яго селянскаго банку, да катораго наш народ заўсёды чуў інстынктоўную, але слушную ненавісьць.

Палітыка селянскаго банку зусім выразна кіравалася да таго, каб узмацаваць у нашай бацькаўшчыне „русскій элемэнт“, праводзячы колонізацію краю вялікарускімі селянамі (стараверамі), каторым банк сумысьля прадаваў на льготных умовах зямлю там, дзе беларусы як-раз найбольш цярпелі ад малазямельля. Гэткую патітыку банк асабліва энэргічна вёў, напрыклад, у ашмянскім і дзісенскім паветах віленскай губерні, дзе — паводлуг статыстыкі выдавецтве віленскаго генэрарал-губэрнатарства „Віленскій Временнік“ (1910 г.)—число селянскіх незалежных гаспадарак, размеры каторых далёка не даходзілі трох дзесяцін, станавіло каля 75% усяго чысла селянскіх гаспадарств. А пад той самы час, ня гледзячы на натуральны прырост селянскаго насяленьня, нашы хлебаробы ня мелі магчымасьці пашыраць свае драбіўшыеся гаспадаркі купляй зямлі проста с прыватных рук — ад земянства. Справа ў тым, што ўсе земяне — каталікі, каторых расейскі ўрад агулам называў „палякамі“, былі тым же урадам пазбаўлены права купляць зямлю на ўласнасць. Разумеючы, што земля — гэта ядыная аснова іх быту і панаваньня ў Беларусі, і маючы пэўнасць, што, раз прадаўшы сваю зямлю, назад на яе вярнуцца больш не ўдасцца, „польскіе“ паны напружалі ўсе свае сілы, каб удзержацца пры сваіх дварох. Аб прадажы імі зямлі селянам не магло быць і гутаркі, ды гэтак глаўны запас зямлі ў нашым краю ня мог служыць прадметам куплі—прадажы, іначэй кажучы: „польскіе“ землі перестали служыць таварам у шырокім значэньні гэтаго слова. Затое, па імі астаючыся ўласнасьцю прыватных гаспадароў, „польскіе“ землі мала-памалу пачалі папраўдзі перэхадзіць у рукі крэдытных устаноў, пазычаўшых на іх грошы: гасударственнаго шляхоцкаго і прыватных зямельных банкоў. Даўгі панскіх зямель дайшлі такой меры, што ў некаторых паветах не аставалося ні аднэй вольнай ад банкоўскаго доўгу дзесяціны зямлі (напр. у Мозырскім пав. Мінской губ. у 1911 году заложено было 99,3% дворнай зямлі).

Здаецца, узятые з банкоў пад залог зямлі грошы, калі-б іх, як трэба, выкарысталі, маглі бы вызваць вялікі пераварот у эконамічным жыцьці нашаго краю. На жаль, нават на паляпшэньне сельскай гаспадаркі з гэтых сумм ішла ў нас толькі зусім маленькая частка: рэшта проста *праедалася*. Так, праедалася, бо с прычыны агульнаго узросту даражыні жыцьця пры адначасовай утраце панамі дармовых селянскіх рук (прыганятых) дабрабыт земян, паагул, шмат пацярпеў, і дзеля паддзэржкі жыцьця на даўнейшай вышыні патрэбны былі гатовые грошы, каторые і дабываліся часьцю ад рабунковай распрадажы лясоў, часьцю пазычаючы ў банках. Дык дзеля устройства якіх—колечу прамышленных прэдпрыемств, каторые ў хуткім часе вярнулі-бы з навязкай усе затраты, аставалося вельмі мала...

Ня дзіва, што пры такім палажэньні краёвая прамышленнасць не магла дайсці вышэйшаго развіцьця. Але і тое, чаго яна дайшла ад часу найвялікшаго эконамічнаго пераломy — зніштаженьня прыгону, становіць ужо вялікі крок упярод. Даволі сказаць, што ў 1864 гаду уся фабрычна-прамышленая вытворчасць (паводлуг статыстыкі Столпянскаго — „Девять губерній Западно-Русскаго Края“ — Н. Столянскаго, С. П. Б. 1866 г.) даходзіла ў пяці беларускіх губэрнях (без Смаленскай) — 10 мільёнаў рублёў, а ў пачатку дзевяцісотых гадоў вялікшые фабрыкі краю выраблялі тавароў ў год ужо на 80—100 мільёнаў рублёў. Высокаго развіцьця дайшоў тут бравaрнічы промысел у канцы першаго дзесятку дзевяцісотых гадоў: адна Мінская губэрня выганяла ў год на 27.000.000 рублёў сьпірту. На другім мейсцы стануў выраб скур: гарбарні у апошніе перад вайной гады давалі тавару ў год на 11.000.000 руб. Чароднае мейсцо занялі крахмальные фабрыкі, паточарні, паперні. Глаўны ткацкі цэнтр станавіў Беласток, а Вільня занімала другое ў Расеі (пасля Лодзі) мейсцо паводлуг вырабоў паньчошарскіх (каля 2.000.000 руб. у год) і пасылала на расейскіе рынкі массу гатовай адзежы і обуві. Іншые галіны прамышленнасьці былі ў пачатковым стане, хаця тут ёсць грунт шмат для якіх промыслоў — у тым ліку нават для цукраварэнь (У Міншчыне былі ў 1864 гаду дзьве цукраварні), ў каторых працовало 23 работнікоў; яны вырабілі за 1863 — 1865 год (3,127 пудоў цукру на 84,500 руб.) Гэтак развіцьце ў нас прамышленасьці, хаця і ня шыбкае, зрабіло значны крок упярод за апошніе 50 гадоў. Дзеля яго мы бачым тут усё патрэбнае: першае — тое, што Беларусь — гэта перэдатачны пункт між портамі Балтыцкаго мора, заходняй граніцай, маскоўскім прамышленым рэёнам, палуднем, Украінай, і Польшчай; багацьце лясоў дае танны апал і матэр'ял дзеля лясных промыслоў; сы-

ніхто ве стараецца задзержаць, а абменівае на маркі або «нямецкіе» рублі.

МІТАВА. Тутэйшаму курляндзкаму генэральнаму суперінтэндэнту Берневічу, тэологічны факультэт унівэрсытэту ў Ліпску выдаў дыплём доктара тэологіі «honoris causa» (пачэсны).

ВЕСТКІ З РАСЕІ.

БАЗЭЛЬ. Член спауніцельнаго комітэту рады раб. і солд., соцыал-рэволюцыонер Рубанов прыбыў у Парыж і аддаў Пэнлеве пісьмо Керэнскаго, пісанае ўласнай рукой.

ЖЭНЕВА. Расейскім ваенным прэдстаўнікам на парыжскай конфэрэнціі саюзьнікоў назначэн генэрал Головін, прафэсар ваенна-юрыдычнай акадэміі.

У Кацерынаславе, Арле і Тамбове узняліся разрухі проці жыдоў, мейсцамі абярнуўшыеся ў пагромы. Між расейскімі жыдамі гэтые здарэньня вызвалі вялікі перапуд.

ЛОНДОН. Пецярб. рада раб. і салд. пастанавіла ўсемі галасамі трэбаваць дапушчэньня прэдстаўнікоў яе ў парыжскай конфэрэнціі.

ШТОКГОЛЬМ. „Утро Рассіі“ даносіць, што заграні́чные паслы і консульствы выедуць с Пецярбурга не пазьней 28 лістапада. Іх архівы ўжо перавезены ў Маскву.

Блізка ўсё цывільнае насяленьне Рэвэля ўжо пакінуло место. Сюды прыбыла камісія з 19 англіцкіх марскіх і сухапутных афіцэроў. Камісія памешчаецца ў доме Мікалаеўскай гімназіі.

ПЕЦЯРБУРГ. Цецярбург, Кронштадт і ўся Фінляндзія аддадзены пад уласць глаўнакамандуючаго паўночным фронтам.

ШТОКГОЛЬМ. Ходзяць чуткі аб спадзеваным паўтарэньні Корніловскай авантуры. Вялікая маскоўская конфэрэнція пад кіраўніцтвам Родзянкі і Мілюкова бытцым то прыняла рэволюцію аб гэтым. Кіраваць выступленьнем будзе генерал Брусілов. Рускій бутцым-то спагадае гэтым плянам. Кажуць, што Керэнскій гатоў аддаць Брусілову глаўную каманду арміей.

ШТОКГОЛЬМ. На палудзенна-заходнім фронці утворэн салдацкі саюз, каторы маніцца дабівацца скораго міра.

Салдаты вельмі зрабавалі вядомы Пачаёўскі манастыр.

ПЕЦЯРБУРГ. Падгатавіцельны парлямэнт. Урад прыстаў на прыняты закон аб абяўленьне дня революціі 12 марца за нацыональнае сьвята.

ПЕЦЯРБУРГ. У адказ на сэпаратыстычны кірунак генэральнаго сэкрэтарыату Украіны тымчесовы ўрад загадаў не даваць больш сэкрэтарыату крэдытаў з агульна-імперскай казны.

БАЗЭЛЬ. Усе ваенные судны чорнаморскаго флота вывесілі украінскіе сіня-жоўтые флагі.

КІЕЎ. Украінскі сэкрэтарыат паведаміў цэнгральны ўрад у Пецярбурзі аб сваей пастанове організаваць асобные украінскіе атрады з украінскіх казакоў.

ГЭЛЬСІНГФОРС. Новы фінляндзкі сэйм на першым заседаньні выбраў перэвагай 67 проці 37 галасоў дэпутата Лунсона (младафінна) за прэзыдэнта свайго. Лунсон заявіў, што край пастанавіў сам сабой упраўляць.

ШТОКГОЛЬМ. Паводлуг расейскіх офіцыальных заяў, ураджай 1917 году — ніжей сярэдняго.

ПЕЦЯРБУРГ. Каб зберагчы апал, міністэр дарог загадаў на кожнай чыгунцы пускаць толькі па два поезды.

З усяго сьвету.

БЭРЛІН. (В.Т.Б.). Замест атрымаўшаго адстаўку Міхаэліса імпэратар назначыў за імперскаго канцлера гр. Гэртлінга. Яму ўжо 74 гады. Гэта—быўшый галава каталіцкай партыі цэнтру ў Рэйхстагу, значыць, першы народны дэпутат, заняўшый мейсцо Канцлера.

БЭРЛІН. (В.Т.Б.) Прэзыдэнт Рэйхстагу сазывае заседаньне Рэйхстагу на 22 лістопада а 3 гадз. Імперскі канцлер, гр. Гэртлінг, будзе прамаўляць на ім.

ВЕНА. Чароднае заседаньне аўстрыяцкай і вэнгерскай дэлегаціі адбудзецца ў Вене ў пачатку сьнежня. На ім будзе гутарка аб заграні́чнай палітыцэ.

БЭРН. У Парыжы, Бордо і іншых францускіх местох адбыліся обыскі, давёўшые істнаваньне арганізаціі дзеля павароту у Франціі монархіі. Знайшлі аружжэ і лятучые лісткі з загалоўкам: „нехай жыве Кароль!“

БЭРН. Францускі ўрад пастанавіў не даць францускім соцыалістам пашпартоў на соцыалістычную інтэрнацыональную конфэрэнцію ў Бэрне—с тае прычыны, што там будуць і соцыалістычные дэпутаты с цэнтральных дзержаў.

ЦЮРЫХ. Опозыція у францускім парлямэнці, зложэная са 138 соцыалістоў, прэдлажыла сазваць супольнае патайнае заседаньне парлямэнту і сэнату дзеля перегляду ваенных мэт саюзьнікоў.

МАДРЫД (В.Т.Б). Новы міністэр-прэзыдэнт Гарця Прыэто заявіў, што ён будзе апірацца на левые партыі і што новы ўрад будзе дзержацца поўнай неутральнасьці.

НЬЮ-ІОРК. 26 соцыалістоў, у тым ліку перэважна немцоў, за агітацію проці рэкруцкаго набору засуджэны ад 1 да 5 гадоў у вастрог і на штраф грашмі ад 1.000 да 3.000 доляроў.

Амэрыканскі міністэр заграні́чных двел, Лянсінг, паводлуг чутак, мае доказы аб істнаваньні патайнаго нямецка-швэдзкаго саюза.

ТЭЛЕГРАМЫ.

Нямецкіе апавешчэньня:

2. XI. Заходні тэатр:

Фронт Рупрэхта Баварскаго: У Фляндры сільная артылерыйская бітва ўздоўж Ізэра, асабліва пры Діксмуйдэне і між лесам Гутгольст і Ліс.

Фронт нямецкаго Насьледніка: На каналі Уаз-Эн і ўздоўж дэ Дам—сільны агонь. Вялікіе францускіе сілы пасьля барабаннаго агня атакавалі пры Врэ, але былі адбіты.

Усходні тэатр:

Без перамен.

Італьянскі тэатр.

Уздоўж сярэдняго і ніжняго цячэньня Тальяменто у нашых войск перадавые сустрэчы з італьянцамі. Італьянскіе брыгады, трымаўшыеся ешчэ на усходнім беразі Тальямэнто, адкінуты, або ўзяты ў палон. Ад даліны Фэля да Адрыатыцкаго мора на левым беразі Тальямэнто італьянцоў больш німа.

3. XI. Заходні тэатр:

У Фляндры сільны агонь пры Діксмуйдэне.

У начы с 1 на 2 лістапада мы самахоць плянова ўзялі свае лініі са Шмэн дэ Дам. Ворагі нічога не заўважылі і да поўдня далей абстрэлівалі пакінутые намі пазыціі

рые матер'ялы заўсёды можна было атрымліваць як на мейсцы, так і з суседніх краёў па сыстэме рэк і чугунак; урэшці, тые-ж рэкі даюць танную сілавую энэргію, дый рабочые рукі былі тут недарагіе. Аднак, усё гэта не магло быць выкарыстано ў поўнай меры: аснаўная прычына гэтаго — недастача свабодных вялікшых капіталоў.

Ня гледзячы на тое, што да 1911 году Беларусь была зусім пазбаўлена земскаго самаупраўленьня, а палавіна краю ня мела земств ажно да нашых дзён, ня гледзячы на недастачу якоў-будзь грамадзкай організаціі, каторая бараніла-бы інтэрэсы селянскай гаспадаркі, апошняя з экономічнаго пагляду такжэ дайшла была ў Беларусі шмат вышэйшаго развіцьця, чым у Вялікарускіх губэрнях. Бо народ беларускі крые ў сабе вялізарную духовую сілу, каторая выяўляецца ў творчай працы. Паводлуг досьледоў п. Александра Уласова (стацьця „Белоруссія і Літва“ у кнізе „Вся Россія“ на 1912 год), важную роль у гэтым адыгралі такжэ агульные варункі: суседзтво заходняй граніцы, мягкі, бытцым марскі клімат, выгодные дарогі — чугункі і сыстэма рэк, урэшці — знаменіта наладжэная таргоўля, створэная тут жыдамі. У Беларусі кожнае з незвычайна чысьленых мястэчак—гэта быў здаўна рынак збыту для ўсіх вясковых прадуктоў; дый жыдоўскіе скупшчыкі сыстэматычна аб'ежджалі беларускіе вёскі, купляючы ўсё, што давала земля і што мело ход у месьці, або і заграніцай. А пад той жэ час цераз меру вялікая густата жыдоўскаго мястэчковаго населеньня у „межах аседласьці“ (абнімаючы перш за ўсё наш край), ды лішняя чысьленасць тарговых пасрэднікоў давялі конкурэнцію да такой меры, што цэны як сельска-гаспадарскіх прадуктоў, так і тавароў, падвазіўшыхся з мест, у беларускіх мястэчках толькі зусім незначна рожніліся ад цэн на вялікіх рынках. З гэтых прычын адносная заможнасць беларускай селянскай массы, ня гледзячы на недастачу зямлі і цяжкіе агульна-палітычные варункі, узрастала ад упадку паншчыны хутчэй, чым у вялікарускіх губернях. Цікава, што пад той час, як напрыклад, у Самарскай губерні за селянамі—вялікарусамі лічылося нядоімкі за пазыкі на стравааньне 29.000.000 руб., а ў Варонежскай — 12.000.000, у Беларусі такіх нядоімак зусім німа.

Як развівалася сельская гаспадарка ад скасаваньня прыгону, сьведчаць красамоўна, напрыклад, дзьве гэткіе цыфры: ў 1864 гаду (гл. Столпянскій) орнай ральлі ў Віленскай губерні было 1.104.735 дзесяцін, а паводлуг статыттыкі 1887 году («Главнѣйшія данныя поземельной статистики по обслѣдованію 1887 г., т. XXII стат. Рос. Имп,, изд. 92 — 1901 г.) ў тэй жэ губэрні было пад упраўай ужо 1,428,761 дзес.

А трэба адзначыць, што клапоты старога расейскаго ураду аб падняцьце культуры нашаго народу ніколі не былі лішне вялікіе. Мэта „казённай“ асьветы — гэта было жаданьне пры помачы школы абертаць беларусоў у маскалёў. А як і тых абрусіцельных школ было, наагул мала, дык беларусы былі прымушэны самі дахо дзіць граматы. Вось, па ўсей Беларусі бачым у вёсках патайные школы, каторые—разам з вучыцелем і вучнямі—адбывалі падарожу с хаты ў хату. Якую вагу мела ў нашым краю прыватная навука граматы, паказваюць цыфры: яны гавораць, што паніжэньнем чысла неграматных край наш далёка не абязан „казёнай“ школе, бо ў тых мейсцах, дзе граматнасць стаіць найвыжэй, у казённые школы хадзіло найменш дзяцей. Вось гэтые цыфры

(урадовая статыстыка 1897 г.):

у Віленскай губ. граматных 29,3%; на 1000 жых. у «казён.» школы хадз. 28 дз.

у Гродненскай губ. граматных 29,1%; на 1000 жых. у «казён.» школы хадзіло 44 дз.

у Вітэбскай губ. граматных 24,6%; на 1000 жых. у «казён.» школы хадзіло 38 дз.

у Мінскай губ. граматных 17,7%; на 1000 жых. у «казён.» школы хадзіло 38 дз.

у Смаленскай губ. граммтных 17,2%; на 1000 жых. у «казён.» школы хадзіло 53 дз.

у Магілёўскай губ. граматных 17,0%; на 1000 жых. у «казён.» школы хадзіло 52 дз.

Тут гожэ прыпомніць, што ешчэ ў канцы XIX сталецьця селянскім дзецям быў закрыт доступ да шмат якіх сярэдніх школ; напрыклад, у Мінскую гімназію «мужыцкіх сыноў» пачалі прынімаць толькі ў канцы 80-х — пачатку 90-х гадоў. Тое-ж было і ў іншых мейсцах, дзе ў сярэднюю школу, згодне з інструкціямі с Пецярбурга, вельмі неахвотне прынімалі «кухаркіных дзяцей» да супольнай навукі з дзяцьмі „вышэйшых“ станаў...

(Далей будзе).

На каналі Рэйн-Марн мы ўзялі першых амэрыканскіх палонных.

Усходні тэатр:

Пры Дзьвінску, Смаргоні, Барановічах і на Збручу—жывейшы агонь.

Італьянскі тэатр

Без вялікшых бітв.

Дагэтуль узято больш за 200.000 палонных і больш за 1.800 гармат. Чысло здабытых кулемётаў, мінамётаў, самаходаў і інш. дагэтуль невядома.

4. XI. Заходні тэатр.

Фронт Рупрэхта Баварскаго: У Фляндрыі уздоўж Ізэра і на паўночным усходзі ад Іпра — слабые артылерыйскіе бітвы.

Фронт нямецкаго Насьледніка: Уздоўж канала Уаз-Эн і ўздоўж даліны Айет—агонь і ўдачные стычкі разведчыкоў.

На ўсходнім беразі Маасу — сільная артылерыйская бітва між Самонье і Бэзонво.

Усходні тэатр:

Ля дарогі Рыга-Вэндэн, пры Зэгэвальд, разогнаны расейскіе разведчыкі.

Македонскі фронт: Сільны агонь між Вардарам і возерам Дойран трывае далей.

Італьянскі тэатр:

Уздоўж Тальямэнто — артылерыйскі агонь рознай сілы.

КАЛЯ ВАЙНЫ.

МАГДЭБУРГ (В.Т.Б.). У адказ на прывітаньне саюза нямецкай прэссы Гіндэнбург прыслаў тэлеграму, кажучы ў ей між іншым:

„Наша аканчацельная пабеда—немінуча Наша сіла і праўда зваюе асьляпленьня, фальш і брахню“.

БЭРЛІН. (В.Т.Б.). Адзін нямецкі памочны крэйсэр у Каттэгаце 2 лістапада затануў пасьля упорнай бітвы с пэрэважываючымі англіцкімі сіламі.

КОПЭНГАГА. Між англіцкімі мінаносцамі і некалькімі нямецкімі аружнымі параходамі ў Каттэгаці узнялася бітва, ў часі катарай 1 нямецкі параход затануў. Пагібло 50 нямецкіх матросаў.

БЭРЛІН. (В.Т.Б.). Нашы лятуны у начы с 31 кастр. на 1 лістапада атакавалі Лондон, Грэвсэнд, Чэтам, Рэмсгэт, Маргэт, Дувр, і Дюнкірхэн. У Лондоне, Чэтаме і Рэмсгэйі відаць былі вялікіе пажары. Усе лятуны вярнуліся назад.

БЭРЛІН. (В.Т.Б.). У Біскайскай затоцы і ў Паўночным моры нашы падводные лодкі ізноў затапілі 2 параходы, 9 парусьнікоў і 2 рыбаловы.

БЭРЛІН. (В.Т.Б.). Нашымі падводнымі лодкамі ў паўночных водах ізноў затоплено 17.000 тонн.

БЭРЛІН. (В.Т.Б.). У блокадным паясе навакол Англіі нашы падводные лодкі ізноў затапілі 4 параходы і 2 парусьнікі.

Здарэньня ў Італіі.

РЫМ. (Рэўтэр). Аўстрыякі і немцы ня могуць далей развіваць удачна сваіх опэрацій. Трэйцяя італьянская армія здалела ў парадку адступіць. Італьянскіе арміі—цэлые і прыгатаўляюцца да наступленьня.

РЫМ. Каб усьцерагчы Вэнэцію ад насьледзтв ваенных опэрацій, італьянскі ўрад аб'явіў Вэнэцію адкрытым местам.

РЫМ (Гавас). Паслы Англіі, Францыі і Расеі супольна заявілі італьянскаму ураду, што іхные ўрады забяспечываюць Італіі цэласьць яе граніц. Амэрыканскі пасол заявіў тое-ж ад імі Вільсона і абецаў помач Амэрыкі.

ПАРЫЖ. За глаўнакамандуючаго англіцка-французскай арміей у Італіі назначэн генэрал Фош.

ЛЮГАНО Соцыалісты пастанавілі да-часу не рабіць ураду ніякіх труднасьцей. Усё паказвае, што найбліжэйшая будучына прыналежыць соцыалістам. Яны ўжо цяпер занімаюць пануючае палажэньне.

АБВЕСТКІ.

Спісак беларускіх кніжак.

Ведаючы цану кнігі, найлепей прысылаць грошы наперад — гэтак танеі каштуе перасылка.

(Кніжкі азначэные *біс* — выйшлі і лацінскімі і «рускімі» літэрамі.

Навуковые даступные для усіх.

	Цэна руб.	кап.
біс Ян Баршчэўскі, першы беларускі пісменнік. Біографічны нарыс Р. Зэмкевіча	—	20
Praktyčnye rady ab harodnictwie	—	7
Гутаркі аб небі і зямлі з рысункамі	—	15
Цукер, В. Тройцы	—	3
Гутаркі аб гаспадарцы	—	3
Як ратаваць уздутую жывёлу	—	3
Як бараніцца ад халеры	—	1
Як рабіць добрые рамовые вульлі	—	5
Зямельная справа у Новай Зэляндіі	—	3
Кароткая гісторыя Беларусі—Власта	—	60
Bł. Andrej Boboła mučynik	—	5
Pčalina—žywiołka małaja a karyści daje mnoha	—	30
Як багацеюць чэскіе селяне	—	10
Як выбіраць дэпутатоў у Гас. Думу	—	3
На дарозе да новаго жыцьця. А. Новіны	—	20
Alkahol	—	2
Rady dla matak	—	3
Św. Jozafat Kuncewič	—	3
Našto biełarusam gazety	—	3
Колькі слоў аб дзявочай опратцы на Беларусі	—	10

Беларускіе тэатральные творы.

Хам. Абраз у 4 х дзеях, Э. Ожэшко	—	70
Сватаньне. Жарцік у 1-й дзеі, Чэхова	—	25
Мядзьведзь. Жарцік у 1-й дзеі, А. Чэхова	—	30
Міхалка. Камэдыя у 1 дзеі	—	35
Па рэвізіі. Абраз у 1 дзеі, Кропіўніцкаго	—	35
Пашыліся ў дурні. Жарт Кропіўніцкаго у 3-х дзеях	—	60
Як яны жаніліся. Жарт у 1 дзеі, А Володзькаго	—	30
«Паўлінка», камэдыя у 2 дзеях, Я. Купалы	—	75
Снатворны мак. Сцэна для дзіцячых тэатроў	—	10
Betlejka	—	5

Повесьці і апаведаньня прозай.

Гэдалі, Э. Ожэшко	—	6
Казка аб вадзе	—	3
Архіп і Лявонка,—М. Горкаго	—	8
У дому лепей.—Новіча	—	4
„Маладая Беларусь“. Сэрыя І-я сшытак 1-шы	1	—
„Маладая Беларусь“ „ „ сшыт. ІІ-гі	1	—
Зборнік «Нашай Нівы» № 1	—	15
Зборнік «Нашай Нівы» № 2	—	20
Амэрыканец—А. Новіча	—	10
Бярозка і др.—Ядвігіна Ш.	—	5
Беларускіе казкі	—	5
Хілібэртава пакута, Амфітэатрова	—	5
Апаведаньня—Тараса Гушчы	—	10
Abrazki — Zmitraka Biaduli	—	15
„Маладая Беларусь“. Сэр. 1-шая. Сшытак 3	1	—
Колядная пісанка 1913 г.	—	10
Нёмнаў дар—Тараса Гушчы	—	6
Тоўстае палена — Тараса Гушчы	—	5
Апаведаньня — Галубка	—	6
Праклёнышы — Л Гвозда	—	6
Аб чым шэпцелі лісьця	—	6
Стражнік.—Сцёпк Бірыло	—	10
Васількі. Зборнік апаведаньннёў Ядвігіна Ш.	—	30
Родные зьявы. Зборнік апаведаньнёў. Т. Гушчы	—	60
Ня ўсе-ж разам ягомосьці!—Апаведаньне Лесіка	—	5
Сыгнал. Апаведаньне Гаршына	—	5
Якім бяздольны. Петры Беларуса	—	10
Рунь. Зборнік апаведаньнёў Максіма Гарэцкаго	—	40
Вялікодняя пісанка. Зборнік	—	30

Гадавікі.

Наша Ніва 1906 году	1 р. — к.	Наша Ніва 1910 году	3 р. — к.
„ „ 1907 „	15 р. — к.	„ „ 1911 „	3 р. — к
„ „ 1908 „	5 р. — к.	„ „ 1912 „	5 р. — к.
„ „ 1909 „	3 р. — к.	„ „ 1913 „	2 р. 50 к

Календары 1910 1911, 1912 1913, 1914 г. па 15 к., 1915 г. па 20 кап 1916 г. па 15 кап., 1917 г. па 20 кап.

Вільня, Завальная 7. Беларуская Кнігарня.

Прысылаючы грошы почтай трэба адрасаваць так: **Wilnia, Wallstrasse 7, Weissruthenische Buchhandlung, W. Lastowski.**

Друкавана у друкарні М. Кухты. Выдавецтво «Гомана» Рэдактар Язэп Салавей.